

Suomea kaiken ikää – kotouttamistyötä tukevaa täydennyskoulutusta

Eija Aalto, Maisa Martin ja Minna Suni

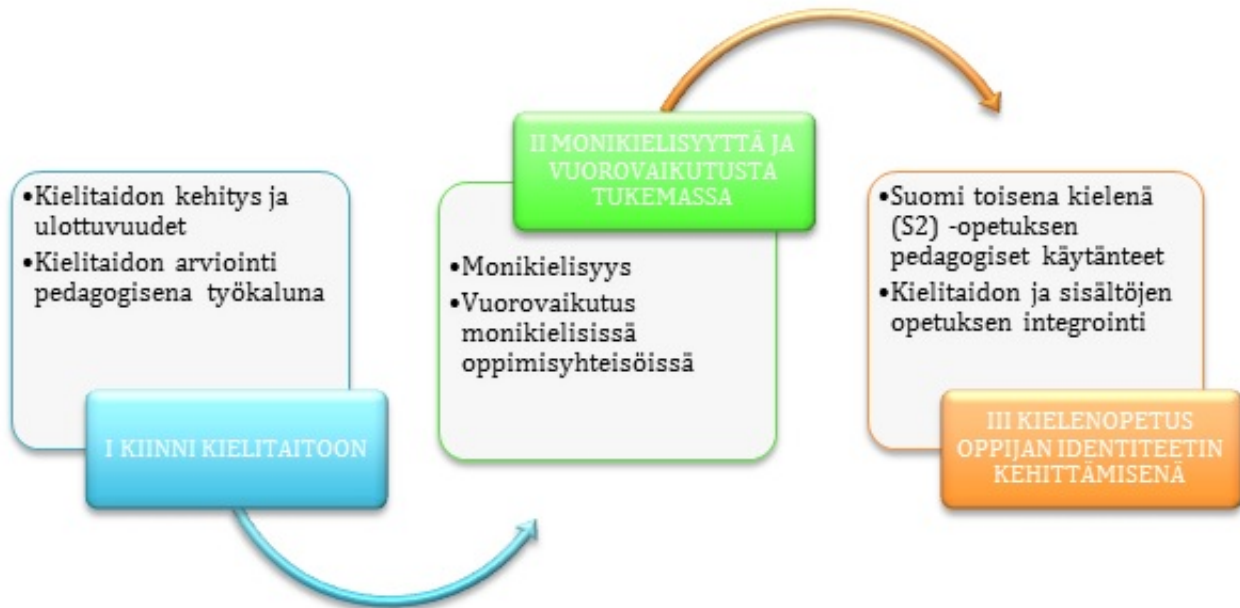
Täydennyskoulutus rajoittuu usein yhden ammattiryhmän muutaman aktiivin käynteihin lyhytkursseilla. Suomea kaiken ikää -koulutuksen ideana oli tarjota moniammatillisille ryhmille tukea uudentyyppisen kotouttamistyön toteuttamiseen ja saattaa erilaisia asiantuntijoita yhteen pitkäjänteisemmin.

Jyväskylän yliopiston Kielikampuksen toteuttamassa Suomea kaiken ikää -koulutuksessa suomen kielen oppiminen nähtiin koko elämänkaarta koskevana prosessina ja kotoutuminen koko perheen haasteena. Siksi perheiden ja eri-ikäisten oppijoiden parissa työskentelevät ammattilaiset kutsuttiin samaan koulutukseen ja myös rakentamaan yhteistyötä ja yhteisiä toimintamalleja. Koulutukseen tultiin yleensä ainakin yhden työkaverin kanssa. Kouluttajat jalkautuivat myös työpaikoille. Sekä osallistujat että kouluttajat olivat mukana oppimassa: jokaisella oli oma annettavansa yhteiseen ymmärryksen ja uusien kotouttamisen käytänteiden rakenteluun.

Koulutuskokonaisuus kohdennettiin erityisesti Osallisena Suomessa -hankkeen kokeilukunnissa työskenteleville eri alojen ammattilaisille, mutta mukaan mahtui myös muiden kuntien toimijoita. Osallistujia olikin eri puolilta Suomea Kirkkonummelta Pudasjärvelle, mikä rikasti näkökulmia jo itsessään. Koulutuksen aikana kävi hyvin ilmi, että pienemmissä kunnissa kotouttamiseen ja kielikoulutukseen liittyviä asioita voidaan usein kokeilla ja edistää joustavasti ja eri hallinnonalojen rajat ovat yhteistyön kannalta matalampia kuin suurissa. Suurissa kunnissa taas volyymia, kokemusta ja potentiaalisia yhteistyötahoja on paljon ja vastuunjako on yleensä selkeää. Toisaalta ammatillista liikkumatilaa ja verkostoja saattaa olla yksittäisillä työntekijöillä yllättävänkin vähän.

Suomea kaiken ikää -koulutuksen sisällöt

Koulutus koostui kolmesta kahden moduulin kokonaisuudesta, joiden yleisteemoina olivat 1) Kiinni kielitaitoon, 2) Monikielisyyttä ja vuorovaikutusta tukemassa ja 3) Kielenopetus oppijan identiteetin kehittämisenä. Moduuleissa tavoiteltiin laajaa tuntumaa kielitaidon kehittymisen ja monikielisen arjen haasteisiin. Niissä etsittiin konkreettisia keinoja muun muassa siihen, miten monikielisen työyhteisön toimivuutta edistetään ja miten työllistymistä tuetaan kielen ja työn rinnakkaisella oppimisella. Kielitaidon vaikutusta arjen hallintaan käsiteltiin erilaisten työnkuvien kautta. Koulutuksen kokonaisuus ja moduulien teemat on tiivistetty seuraavaan kuvioon:

Suomea kaiken ikää -koulutuksen kokonaisuus ja moduulit

Kukin moduuli oli viiden opintopisteen laajuinen. *Kielitaidon kehitys ja ulottuvuudet* -moduuli tarjosi käsitteitä ja taustaa muille jaksoille ja omiin kehittämishankkeisiin. *Kielitaidon arviointi pedagogisena työkaluna* jatkoi kielitaidon etenemisen seurannan ja arvioinnin parissa. *Monikielisyys* -jakso opetti tarkastelemaan monikielisyyttä resurssina ja korosti eri kielten läsnäoloa suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutuksessa. *Vuorovaikutus monikielisessä oppimisyhteisössä* jatkoi tästä ja tarjosi tukea käytännön tilanteisiin: miten puhua ymmärrettävästi, miten käyttää tulkia jne. *Suomi toisena kielenä -opetuksen pedagogiset käytännöt* lisäsi ymmärrystä kielten ja kielitaidon osa-alueiden yhtäläisyyksistä ja eroista ja tarjosi tukea jatkumoiden rakentamiseen ja tekstitaitojen opetukseen. *Kielitaidon ja sisältöjen integrointi* vei kohti kielitietoisuuden koulun tavoitetta: kielen läsnäolon tunnistaminen ja oppimisstrategioiden sekä digitaalisten tekstitaitojen tärkeys korostuivat.

Kehittämishankkeet ja purkupäivät koulutuksen ankkureina

Kullakin osallistujalla tai osallistujaryhmällä oli koko koulutuksen ajan käynnissä kehittämishanke, joka kytkeytyi omaan työhön ja sen ajankohtaisiin haasteisiin. Kehittämishankkeet olivat hyvin erilaisia: osa materiaalipaketteja, osa erilaisia selvityksiä, osalla taas toimintakulttuurin muutokseen tähtääviä kokeiluja. Muutamia näistä hankkeista esitellään tässä lehdessä, mutta ne kaikki on saatettu laajempaan levitykseen ainakin tekijöidensä työyhteisöissä ja osa lisäksi muissa lehdissä (ks. esim. [Pudasjärven hanke marraskuun 2012 numerossa](#)) tai verkkosivustoilla.

Jokaiseen moduuliin sisältyi ennakkotehtäviä, kahden päivän lähijakso, välitehtäviä ja kirjallisuutta sekä lähes poikkeuksetta myös kouluttajien käynti paikan päällä osallistujan tai osallistujaryhmän työyhteisössä. Nämä purkupäivät olivat keskeinen osa koulutusta, ja niiden ideana oli kokeilla uudenlaista toimintamallia, sillä 1990-luvulla vakiintunut täydennyskoulutusmalli on koettu monin tavoin jähmeäksi ja luutuneeksi. Lähijaksoihin osallistuneet kutsuivat purkupäiviin myös työtovereitaan ja esimiehiään. Ideana oli saattaa koulutuksen sisältöjä keskusteluun työyhteisöjen sisällä ja pohjustaa näin uusia käytänteitä paikallisesti.

Purkupäivät tarjosivat myös mahdollisuuden eri hallinnonalat ylittävään verkostoitumiseen alueittain tai paikkakunnittain. Parhaimmillaan niissä toteutui erinomaisesti koulutuksen nimeenkin sisältynyt elämänkaariajattelu: koolla oli niin varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen kuin aikuiskoulutuksenkin parissa toimivia, ja sekä opetustyötä tekeviä että hallinto- ja koordinoitavuudesta vastuuta kantavia. Olipa paikalla joskus kouluterveydenhoitajakin tuomassa oman näkökulmansa yhteiseen keskusteluun. Etenkään isommilla paikkakunnilla ei ole selvää, että maahanmuuttajien parissa ja melkein pä kadun kahta puolta työskentelevät tietävät toisistaan, jos hallinnonala ei ole yhteinen.

Rajojen ylityksiä ja työtapojen uudistusta

Toinen uudennos koulutuksessa oli eri kouluasteiden ja muiden yhteisöjen toimijoiden osallistuminen koulutukseen yhdessä. Näin haluttiin luoda jatkumoa varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen ja ylittää perinteisiä hallinnonalojen ja toimenkuvien rajoja. Realiteetit tulivat kyllä ajoittain vastaan: opetusta ja koulutusta koskevat sisällöt varmasti painottuivat osassa moduuleja muutaman osallistujan kannalta liikaa, eikä vaihtoehtoja ohjelmaa pystytty järjestämään. Selkeä enemmistö osallistujista oli työssään tavalla tai toisella opetusalan kanssa tekemisissä, joten heidän intressinsä oli lopulta tarkoituksenmukaista asettaa käytännössä etusijalle. Opetuksen, oppimisen, koulutuksen ja viestinnän ilmiöt olivat myös kouluttajille tutuimpia – työelämään, vapaa-aikaan ja vanhemmuuteen liittyvät näkökulmat jäivät siksi vähemmälle. Niiden saaminen vahvemmin mukaan olisi jatkossa tärkeää. Osallistujiksi olisi saatava myös eri oppiaineiden opettajia. Myös perus- ja täydennyskoulutuksen entistä tiiviimpi limittäminen olisi hyödyksi kaikille osapuolille.

Täydennyskoulutuksessa ei ole harvinaista, että kouluttajat oppivat siinä kuin osallistujatkin. Kouluttaminen tarjoaa toisenlaista konkretiaa kuin esimerkiksi tutkimustyö, koska osallistujien ammatillinen arki ja kokemusperäinen tieto ovat jatkuvasti läsnä. Kaikki osallistujat olivatkin oman työnsä ja työympäristönsä asiantuntijoita, joilla oli annettavaa sekä kouluttajille että toinen toisilleen yhteistä ymmärrystä rakennettaessa ja uusia käytänteitä pohdittaessa.

Kokonaisuudessaan osallistujien palaute henki innostusta ja tyytyväisyyttä: eväitä oman työn kehittämiseen ja uudentyypiseen yhteistyöhön oli saatu paljon, ja kehittämishankkeiden ja purkupäivien myötä laajempikin työyhteisö pääsi luontevasti jaolle siitä, mitä koulutuksessa oli esillä ja tekeillä. Osallistujien sitoutuneisuus näkyi kouluttajillekin monin tavoin: ryhmähenki kasvoi kiinteäksi ja lähijaksot olivat intensiivisiä ajatusten ja kokemusten vaihdon paikkoja - kyseenalaistamista ja “toisin ajattelemistakaan” ei vältelty. Erityisen ilahduttavaa oli nähdä, että koulutuksen antia vietiin vauhdilla ja aivan konkreettisin tavoin omiin työyhteisöihin. Näin se pääsi vaikuttamaan suoraan Osallisena Suomessa -kokeilukunnissa ja muuallakin tehtävään kehittämistyöhön.

Suomea kaiken ikää -koulutus antoi meille kouluttajille arvokasta kokemusta uudentyypisen täydennyskoulutuksen toteuttamisesta ja samalla pohjaa jatkokehittelylle. Opettajien täydennyskoulutus on jo pitkään kipuillut koulutusrakenteiden uudistusten pyörteissä, mutta yhtä lailla tarpeen olisi luoda uusia moniammatillisia koulutusmalleja, joissa kieliasiantuntijuus on luontevassa vuoropuhelussa muiden kotoutumisen osaamisalueiden kanssa. Myös alalla tarvittavaa kieli- ja viestintäosaamista olisi syytä eritellä syvemmin ja totutut kaavat kyseenalaistaen. Kielitietoisuuden kasvattaminen vaatiikin uudistumiskykyä myös kieli-ihmisiltä: tarvitaan rohkeutta katsoa kieltä ja sen käyttöä uusista vinkeleistä mutta myös taitoa kertoa kielestä tuoreella, luontevalla ja merkityksellisellä tavalla.

Kirjoittajista Eija Aalto työskentelee lehtorina, Maisa Martin professorina ja Minna Suni tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistossa.

Kirjoittajien lisäksi Suomea kaiken ikää -suunnittelu- ja toteuttajatiimissä toimivat:

Tuija Lehtonen, Niina Lilja, Sari Pöyhönen, Nina Reiman, Johanna Saario, Marja Seilonen, Mirja Tarnanen, Heidi Vaarala ja Sanna Voipio-Huovinen.